

מבט על, גיליון 474, 15 באוקטובר 2013

קיצוץ בסיוע של ארצות הברית למצרים ועתיד היחסים הביטורליים

טלי הלפונט

ההחלטה שציפו לה בדריכות באשר לגורל הסיוע האמריקאי למצרים התקבלה ב-9 באוקטובר 2013. במסר שמילותיו נבחרו בקפידה, אם כי היו מעט מעורפלות, הודיעה דוברת ממוחלקת המדינה, ג'ין פסקי, על "כיוול מחדש" של הסיוע של ארצות הברית למצרים. היא פירטה את התחומים שבהם ארצות הברית תמשיך את השותפות שלה עם מדינה זו (יוזמות לוחמה בטרור, ביטחון גבולות, בריאות, חינוך, חלקים של ציוד צבאי מתוצרת אמריקאית, חינוך ואימונים צבאיים), והתחומים שלא תסייע בהם עוד (סיוע כספי ומסירה של מערכות צבאיות גדולות). ההצהרה הגיעה מיד לאחר שאובמה ביטל את התרגיל המשותף, "כוכב זוהר", והפנטגון עצר מסירה של ארבעה מטוסי F-16 ועשרה מסוקי אפאצ'י למצרים. למרות שושינגטון שקועה בענייני הפנים שלה – חוק הביטוח הרפואי (שגם מוכר כאובמה-קר) והקיפאון בפעילות הממשלה – ובנושאי חוץ – העיסוק בסוריה ובאל-קאעדה, נראה שהנשיא לא מסוגל להתעלם מהלחץ בארצות הברית, שתובע לקצץ בחבילת הסיוע בת 1.55 מיליארד הדולרים למצרים, זאת כתגובה לשימוש המופרז באלימות מצד ההנהגה הצבאית שלה והיעדר התקדמות לממשל אזרחי. למרות ההצהרות המתמשכות על החשיבות והאיתנות של השותפות האמריקנית-מצרית, הזרמת הכסף הוצמדה ל"התקדמות אמינה לעבר ממשלה אזרחית, שתיבחר בדרך דמוקרטית בבחירות חופשיות והוגנות".

קשה היה להאמין לפני שנים מעטות שארצות הברית עתידה לא רק להעביר ביקורת חריפה, אלא אף להעניש את אחד הידידים הקרובים לה ביותר, שהיא רוחשת לו אמון מלא, הצבא המצרי, וזאת משום שהפעיל לחץ על האחים המוסלמים – ארגון שמוזה זמן רב נהגו כלפיו בזהירות ובחשד, בלשון המעטה. גם אם הדרך לנקודה זו הייתה קצרה, היא לבטח הייתה מפותלת. העמדה שאמריקה מציגה כלפי השחקנים השונים במצרים כללה: תמיכה במובארכ, תמיכה בסילוקו, תמיכה במועצה העליונה של הכוחות המזוינים SCAF לשלטון אזרחי, תמיכה במועמד הנבחר של האחים המוסלמים, מוחמד מורסי, תמיכה בסילוקו, אם כי בחוסר נוחות, ולבסוף תמיכה במפקד העליון של צבא מצרים, עבד אל-פתאח א-סיסי, שנטל לידיו את רסן השלטון והחל בארגון מחדש. אולם, האמצעים ששימשו את הצבא להשיב את הביטחון על כנו הם אלה שגרמו לבסוף לארצות הברית להסיר את תמיכתה המתמשכת בממשל המצרי. שפיכות הדמים שנגרמה מעוצמת האמצעים שהפעיל הצבא נגד האחים המוסלמים, ושפיכות הדמים שנגרמה עקב כך (ובמיוחד התקפות התגמול של האחים על כנסיות רבות), גרמו לרבים בארצות הברית להרהר בעניין מחדש.

אירועים אלה גם העלו שאלות בארצות הברית פנימה בסוגיה האם הדחתו של מורסי נחשבת כ-הפיכה, ואם אכן כך, המשמעות היא שושינגטון צריכה, על פי חוק, לקצץ בסיוע למצרים כתגובה. לדוגמה, 'קבוצת העבודה בנושא מצרים' – יוזמה לא מפלגתית, שחברים בה יותר מתריסר מומחים למצרים ולמדיניות החוץ האמריקנית, קראה "להשעיה מיידיית של הסיוע הצבאי למצרים" על בסיס ההיגיון שהמשך הסיוע מבטל מקור של לחץ בינלאומי משמעותי, שיכול לעזור לסכל מעשי זוועה עתידיים, ולמנוע צעדים נוספים, של גיבוש מערכת לא דמוקרטית במצרים". למרות שהחלטת וושינגטון לקצץ חלקים גדולים מהסיוע לא עומדת בהמלצה, הסיכון נותר על כנו. הסיוע של ארצות הברית למצרים הוא השקעה ביציבות האזורית. אין מדובר בצדקה, או במתנה שיש לקחת בחזרה בחופזה רק משום שהשותפים הפוליטיים מתחילים לריב. באותה מידה, אין ערובה שהשעיית הסיוע תסכל מעשי זוועה עתידיים או תמנע גיבוש של מערכת לא דמוקרטית. למעשה, סביר יותר שיקרה ההיפך.

יתירה מכך, וושינגטון צריכה לחשוב באופן אסטרטגי ולא אמוציונלי ביחס לתוצאות הפסקת הסיוע למצרים. ניתוק היחסים בין ארצות הברית ומצרים יכול להקל על המצפון של אחדים, אבל האם אכן ניתוק זה אכן נדרש? ניתוק כל אפשרות להשפיע וליצור שינוי פותח את הדלת לשחקנים אחרים להיכנס ולמלא את

החלל. שר החוץ של סעודיה, הנסיך סעוד אל-פייסל, כבר התחייב לתמוך בצבא המצרי במקום אמריקה, ומדינות מפרץ אחרות מוכנות לנהוג כמוהו. האם סביר לכאורה שהחלפת הסיוע הכספי וההשפעה של ארצות הברית בסיוע של ארצות המפרץ יקדם זכויות אדם ודמוקרטיה במצרים? מותה של הברית האמריקנית-מצרית תהיה אבידה שתפגע מאוד בשתי המדינות.

מעל לכול, מדיניות ארצות הברית צריכה להיות מכוונת לשמר את השפעתה ולהבטיח את האינטרסים האסטרטגיים האמריקניים במצרים, לא רק כבת ברית וכשחקן מרכזי במזרח התיכון, אלא גם כשער כניסה לאזור. מבחינה היסטורית, הברית האמריקנית-מצרית התבססה על שלושה אינטרסים אסטרטגיים: א. גישה לתעלת סואץ וטיסות צבאיות מעליה. ב. שיתוף פעולה במלחמה בטרור, ו-ג. הסכמי קמפ דייוויד. כל הסוגיות האחרות, כולל ערכים, זכויות אדם, ודמוקרטיה היו תמיד בעלי עניין משני. שעל כן יש לשקול כיצד ביטול הסיוע מצד ארצות הברית ישפיע על אינטרסים אלו. מנקודת מבט אמריקנית, המסלול האופטימלי לעבר "מצרים שוחרת שלום, דמוקרטית ומשגשגת", כפי שהנשיא אובמה ניסח זאת בנאומו באוגוסט 2013, מחייב מצרים שפתוחה לכלכלה העולמית ושמהווה בת-ברית למדינות דמוקרטיות שוחרות שלום אחרות במערב – כנגד כוחות רדיקליים באזור. עבור קובעי מדיניות בווינגטון, לפיכך, שימור האינטרסים האסטרטגיים של אמריקה מחובר בקשר עז עם "מצרים שוחרת שלום, דמוקרטית ומשגשגת". ככזו, הממשל צריך לפעול כדי לשמר את האינטרסים הללו, גם בימים טרופים אלה, בניגוד להתניית סיוע (קרי: השפעה ויצירת שינוי) בדבר מה מעורפל שאינו ניתן לכימות, כמו הצלחה בהתקדמות לדמוקרטיה. באותה מידה, הרבה יותר סביר שארצות הברית תשפיע בדרך חיובית על בניית התשתית הנדרשת על מנת להתוות קדמה דמוקרטית, אם תהיה לה אוזן קשובה בקרב ההנהגה המצרית העכשווית.

יתירה מכך, כפי שהנשיא אובמה בעצמו רמז, ארצות הברית צריכה להימנע מלהפוך לבוררת. אף אחד מהצדדים בעימות הזה אינו נקי מאשמה. ארצות הברית אינה יכולה פשוט לצדד ב"חבר'ה הטובים". כעת שורר במצרים מצב שבו גורמים באחים המוסלמים רוצים לייצר "קדושים" וגורמים בתוך הצבא מוכנים לאפשר להם להשיג זאת. מרחץ דמים ברחוב המצרי לא יביא תועלת לאיש, מלבד אולי לטרוריסטים הגיהאדיסטים. במקום זה, המשך עידוד הצבא לבסס ביטחון על ידי אמצעים לא אלימים; סיום מצב החירום שהוכרז; וחזרה לממשל אזרחי מהר ככל האפשר, הוא הכיוון הנכון ביותר עבור ארצות הברית. שוב, ארצות הברית יכולה לעודד את הצבא ביעילות רק אם יש לה עם מי לדבר בקרב ההנהגה המצרית. המשך מתן חבילת הסיוע הוא לפיכך הכרחי.

כשהאירועים באזור ממשיכים להיות נזילים, קשה לממשל אובמה לנסח עמדה ברורה לגבי מצרים ולפרוס את מדיניותה לטווח ארוך. עם זאת, הנשיא אובמה צריך לנהל את יחסיה הביטורליים של ארצות הברית בזהירות רבה בעת הזו, כך שמצרים של מחר תהיה מדינה פחות מסוכנת לאזרחיה ולבני בריתה כאחד. שמירת יכולת השפעה ויצירת שינוי מהותי עם המנהיגים העכשוויים והעתידיים שלה, היא לפיכך בעלת חשיבות עליונה לארצות הברית. כל עונש שארצות הברית כופה על מצרים, אסור שיהרוס את היחסים לחלוטין. ההשלכות שתוארו לעיל מחייבות זאת.